

Ірина Ярошук, викладач

Тернопільського національного економічного університету

АКСІОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД У ФОРМУВАННІ МОВНОЇ ПОВЕДІНКИ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ

У статті обґрунтовано сутність аксіологічного підходу щодо формування мовної поведінки студентів-економістів у процесі вивчення іноземних мов. Визначено напрямок розвитку сучасної економічної освіти.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвиток освітньої галузі та соціально-економічних відносин обумовлює розширення і зміцнення міжнародних економічних зв'язків, формування нового соціального замовлення суспільства, яке спрямоване на виховання висококваліфікованих і ціннісно-орієнтованих фахівців-економістів, здатних ефективно взаємодіяти на різних рівнях із представниками міжнародної спільноти.

Особливого значення на сучасному етапі розвитку вітчизняної освіти набуває проблема виховання духовних цінностей у студентської молоді. Найважливішою умовою безпеки суспільства є наявність і збереження системи культурних і духовних цінностей, що становлять ціннісний зміст людського буття. Динаміка освітнього та професійного середовища зумовлює необхідність підготовки компетентних фахівців-економістів із аксіологічно зорієнтованим гуманістичним мисленням.

Утвердження ринкових умов передбачає об'єктивну необхідність радикального перегляду існуючої практики підготовки фахівців-економістів. Методологічні засади економічної освіти проаналізовано у працях В. Боброва, В. Євтушевського, І. Каленюк, А. Колота, С. Мочерного, А. Павленка, О. Падалки, В. Попова та ін. Аспекти професійної підготовки та складники професійної освіти розкриваються у дослідженнях О. Алексюка, В. Андрущенко, Г. Балла, В. Безпалька, В. Галузинського, М. Євтуха, Н. Ничкало та ін. Сучасні вимоги до професійної підготовки студентів обґрунтували В. Бондар, В. Лозова, О. Пехота, С. Сисоєва та ін.

Незважаючи на багатоаспектність наукових досліджень, присвячених розвитку особистості та формуванню професійної компетентності майбутніх економістів, багато питань цієї складної теми залишаються недослідженими. Динаміка економічних процесів, виникнення різних форм власності та нових економічних відносин, розвинута інфраструктура сучасної економічної системи вимагають від майбутнього фахівця

фундаментальної економічної освіти, сформованості системного мислення, опанування значною кількістю професійних компетенцій. Переорієнтація сучасної вищої освіти на європейські стандарти передбачає підготовку компетентного фахівця-економіста, який усвідомлює, що важливе місце в житті суспільства належить економічно-господарській діяльності та пов'язаним із нею відносинам.

На сучасному етапі Україна встановлює різнобічні контакти зі світовою спільнотою. У цьому процесі зростає роль іноземних мов, оволодіння якими є важливою складовою професійної підготовки майбутніх економістів. Згідно з Галузевим стандартом вищої освіти, для фахівців економічного профілю метою навчання англійської мови майбутніх економістів є формування необхідних комунікативних навичок у сферах професійного та побутового спілкування в усній і писемній формах. Проблему аналізу та розвитку професійної компетентності сучасного фахівця та її складових досліджували українські та зарубіжні вчені С. Гончаренко, І. Зімня, І. Зязюн, Т. Іванова, Н. Коломінський, К. Корсак, А. Маркова, Н. Ничкало, Дж. Равен, В. Хутмакер, С. Шишов та ін.

Важливою складовою комунікативної культури майбутнього фахівця є мовна поведінка. На жаль, у змісті галузевого стандарту відсутні питання формування мовної поведінки майбутніх економістів, яка відіграє важливу роль у становленні мовної особистості фахівця. Мовна особистість – це насамперед інтелект, що найінтенсивніше проявляється у мові та досліджується через мову. Наразі більшість учених вважають, що унікальність окремо взятої мовної особистості, самовираження людини в мові – це не що інше, як неповторні комбінації соціально-психологічних характеристик її мовної поведінки. Феномен мовної поведінки, на думку Т. Винокур, стоїть на трьох китах, лише один з яких – внутрішньомовні закономірності підсистемної диференціації стилістичних явищ. Два ж інших – це зовнішні закономірності

АКСІОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД У ФОРМУВАННІ МОВНОЇ ПОВЕДІНКИ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ

соціальних і соціально-психологічних умов комунікації, завдяки чому мовна поведінка постає як візитна картка людини у суспільстві, що відображає реальну взаємодію лінгвістичного та екстралінгвістичного факторів [3].

Водночас спостерігається суперечність між процесами глобалізації й інформатизації суспільства та рівнем підготовки сучасного фахівця; між уподобаннями та здібностями студента й існуючою парадигмою освіти, яка базується на попередньо розроблених принципах побудови навчальних планів і програмах вивчення дисциплін, які повинен засвоїти студент. Отже, на нашу думку, питання аналізу чинників, які впливають на ефективність формування професійної компетентності фахівців-економістів, висвітлене недостатньо.

Метою дослідження є обґрунтування теоретичних аспектів реалізації аксіологічного підходу у формуванні мовної поведінки майбутніх фахівців економічного профілю у процесі вивчення іноземних мов.

Досягнення поставленої мети зумовлює виконання важливого завдання – визначити сутність аксіологічного підходу щодо формування мовної поведінки студентів-економістів у процесі вивчення іноземних мов.

Виклад основного матеріалу. Останнім часом “ціннісну проблематику”, що побутує у вітчизняній науці, можна вважати домінантною в тематиці дослідницьких проєктів гуманітарних наук. Це пояснюється тим, що цінності в природі та життєдіяльності людини є специфічною проблемою, через яку відображаються ті чи інші соціально-психологічні процеси. З огляду на це, за системою цінностей і ціннісних орієнтацій можна достатньо точно виявляти функціональну спрямованість і соціальну значущість будь-якого суспільного процесу як елемента системи. Звідси цілком логічним є аксіологічний підхід до вивчення педагогічних явищ і процесів, бо цінності визначають зміст освіти, в тому числі й виховання людини. Саме цінності та формування ціннісного ставлення до світу в широкому сенсі є змістовим ядром і стратегічною спрямованістю виховання майбутніх економістів.

Однак на сучасному етапі недостатньо уваги приділяється компетентнісному аспекту реалізації аксіологічного підходу в професійній підготовці майбутніх фахівців. На нашу думку, саме послідовна та грамотна імплементація аксіологічного підходу визначатиме напрямки розвитку сучасної економічної освіти. Як зазначає Ю. Артюхович, аксіологічний підхід – це філософсько-педагогічна стратегія, яка

відображає шляхи розвитку професійного мистецтва, використання педагогічних ресурсів для розвитку особистості та передбачає перспективи вдосконалення системи освіти.

Реалізація аксіологічного підходу в сучасному навчальному закладі спрямована на відбір і прищеплення молоді соціальних цінностей гуманістичної спрямованості. Вагомий внесок у розробку цієї проблеми зробили К. Абульханова-Славська, Н. Асташова, І. Бех, О. Вишневський, І. Зязюн, І. Ісаєв, В. Караковський, В. Крижко, В. Луговий, М. Михальченко, Н. Нікандров, В. Огнев'юк, В. Сластьонін, О. Сухомлинська, Є. Шиянов та інші. Аксіологічний потенціал освіти та ціннісно-смісловий підхід до організації державного управління освітою визначається Конституцією України, законами про освіту та Національною доктриною, відповідно до положень якої у державі створюється система безперервної мовної освіти.

Мова відіграє важливу роль у становленні мовної особистості та її мовної поведінки. Однак результати виконаних у ХХ ст. досліджень показали, що згідно з теорією лінгвістичної відносності мовні навички, норми та структури визначають наше уявлення про навколишній світ, властиве носіям тієї чи іншої мови. Специфіка мови як елемента системи культури визначається її безпосереднім зв'язком з мисленням. Адже думки, що виникають у ході будь-якої діяльності людини, відображаються у мові. Даний факт визначає місце мови в суспільстві не лише як засобу комунікації, але і як необхідної умови й одночасно віддзеркалення культури кожного народу. Подібне становище мови визначається спільністю етнічної території, соціально-економічною структурою і культурно-побутовим устроєм.

Кожна мова реально існує лише як мовна діяльність членів відповідної етнічної спільноти. Можливість участі в цій діяльності кожного окремого члена спільноти забезпечується наявними в нього мовними навичками, які він змалку засвоює від оточення. Мовна діяльність полягає в застосуванні всіма членами даної етнічної спільноти значної кількості (до кількох десятків тисяч) усталених у ній порівняно невеликих артикуляційно-звукових актів – слів для позначення певних явищ об'єктивної дійсності (предметів, процесів, ознак) та їх відображень у свідомості (понять, уявлень). Мова кожної етнічної спільноти виконує роль її основної розпізнавальної ознаки та засобу збереження духовної самобутності.

Необхідно зауважити, що один з основних

АКСІОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД У ФОРМУВАННІ МОВНОЇ ПОВЕДІНКИ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ

соціокультурних механізмів взаємодії полягає в мовному спілкуванні. Мова, будучи соціальним явищем, є засобом відображення навколишнього світу. Поведінка є процесом взаємодії живих істот з навколишнім середовищем. Отже, очевидно стає залежність поведінки людини від мови та звичних форм оперування нею. Мовна поведінка є одним з ключових соціокультурних механізмів, що забезпечують (через включення в мовну взаємодію свідомості й інтелекту, ціннісно-нормативних регуляцій, установок, інтенцій, волі, емоцій суб'єктів спілкування) саму можливість взаємодії між людьми. Теоретичні дослідження А. Валесової підтверджують висновок, що мовна поведінка – це реальний процес мовного спілкування, який має особистісну або групову специфіку, втілений у зовнішньо спостережувані вчинки та дії соціальних суб'єктів, що пов'язані з функціонуванням і розвитком використовуваної мови [1].

Мовна поведінка є специфічною для професійного середовища економіста. Вона вимагає набуття лінгвістичної компетенції (мовленнєвих умінь і мовних знань), соціолінгвістичної та прагматичної компетенції, що є необхідними для виконання завдань, пов'язаних із навчанням і діяльністю. Розвиток комунікативної компетенції здійснюється відповідно до здатності студентів навчатися, їх предметних знань та попереднього досвіду в межах ситуативного контексту, пов'язаного з навчанням і спеціалізацією. Формування комунікативних компетенцій економіста, необхідних для ефективної участі в процесі навчання і в певних ситуаціях професійного спілкування, сприятиме підвищенню мобільності студентів-економістів та їхньої конкурентоздатності на ринку праці.

Цілісність системи професійної підготовки, формування професійних і комунікативних умінь та мовної поведінки визначається реалізацією низки принципів: гуманізації, спадкоємності, інтеграції, системності, професійної спрямованості, аксіологічності. Процес формування мовної поведінки професійних умінь засобами іноземної мови є єдністю цільового (введення іноземної мови в професійну компоненту фахівця), змістовного (інтелектуальний, професійний і особовий елементи професійної підготовки) і технологічного (ігрові технології, активні й інтенсивні методи навчання іноземній мові) компонентів. Під час формування професійних умінь мовної поведінки студентів – майбутніх економістів засобами іноземної мови доцільно звернути увагу на

використання ефективних технологій навчання. У сучасних педагогічних технологіях відображено ідеї гуманістичної філософії, психології і педагогіки. Їх своєрідністю є акцент на особистість, формування її ціннісних орієнтацій і розвиток відповідних природних здібностей студента.

Проблема цінностей тісно пов'язана з питаннями організації навчально-виховного процесу, що є найважливішим засобом пізнання цінностей. З огляду на це, важливим завданням є забезпечення ціннісно-орієнтаційної значущості освіти шляхом посилення мотивації навчально-пізнавальної діяльності студентів-економістів.

Результати аналізу науково-педагогічної літератури свідчать, що в процесі підготовки майбутніх економістів необхідно виокремити аксіологічний підхід – методологічну основу формування мовної поведінки фахівців, що є важливим компонентом професійної діяльності. Як наслідок, ціннісна спрямованість особистості займає чільне місце в освітньому процесі.

Висновки. Отже, результатом підготовки майбутнього економіста має стати формування функціональної особистості. Мовна поведінка слугує проміжною ланкою між світом речей, що вивчаються, та особою, яка вивчає. Закономірно, що формування мовної поведінки студента на основі аксіологічного підходу сприятиме досягненню головної мети – розвитку духовного та психологічного світу особистості. Перспективи подальших наукових пошуків полягають в розробці моделі структури мовної поведінки майбутнього фахівця-економіста, визначенні її основних функцій у професійній діяльності.

1. Валеева А. Ф. Языковое поведение в полиэтническом обществе (социологическая диверсифицированность) / Под ред. Г. В. Дильнова. – Саратов: Изд-во Саратовского гос. ун-та, 2003. – 312 с.

2. Видулина М. А. Реализация личностно-ориентированного процесса подготовки педагогов. – Н. Новгород: Изд-во ВГИПИ, 2001. – 153 с.

3. Винокур Т. Г. Мовець і слухач. Варіанти мовної поведінки. – М.: Наука, 1993. – С. 172.

4. Жинкин Н. И. Речь как проводник информации. – М.: Наука, 1982. – 160 с.

5. Зимняя И. А. Психологические аспекты обучения говорению на иностранном языке. – М.: Просвещение, 1978. – 160 с.

6. Програма з англійської мови для професійного спілкування / Бакаєва Г. Є., Борисенко О. А., Зуснок І. І., Іваніщева В. О., Клименко Л. Й., Козимирська Т. І., Кострицька С. І., Скрипник Т. І., Тодорова Н. Ю., Ходіцева А. О. – К.: Ленвіт, 2005 – 119 с.

7. Стратегія реформування освіти в Україні: рекомендації з освітньої політики. – К.: К. І. С., 2003. – 296 с.